

Teceddüt Fırkası

Osmanlı Devleti'nin son on yılında yönetimi elinde bulunduran İttihat ve Terakki Partisi Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiğinin kesinleşmesi üzerine, 1 Kasım 1918 tarihinde Talat Paşa başkanlığında son büyük kongresini topladı. Talat Paşa, kongrede yaptığı konuşmada; İttihat ve Terakki hükümetinin iktidarı terk ettiğini, cemiyet liderlerinin istifasını ve cemiyetin bundan sonra nasıl hareket edeceğini kongrede belirlemesi gerektiğini söyledi. Bunun üzerine kongre üyeleri 5 Kasım 1918'de İttihat ve Terakki Partisi'nin feshedilmesine karar verdi. İttihat ve Terakki Partisi'nin bazı üyeleri; partinin başka bir isim altında devam etmesine karar vererek "Teceddüt Fırkası" adı ile yeni bir parti kurdular. Parti 11 Kasım 1918'de resmîyet kazandı. Partinin kurucuları arasında yer alan bazı isimler şunlardır: Reis: Hüseyin Hüsnü Paşa (Ayandan), Reis-i Sâniler: İsmail Canbolat Bey (İstanbul Mebusu), M.Şemsettin Günaltay Bey, Azalar: Edirne Mebusu Faik Bey (Kaltakkıran), Edirne Mebusu Yunus Nadi (Abalıoğlu), Çorum Mebusu Muhittin Bey (Birgen), Dr. Tefik Rüştü Bey (Aras), Trakya Paşaili Cemiyeti'nden Galip Bahtiyar Bey, Amasya Mebusu Fazıl Arif Bey, Ergani Mebusu Reşit Paşa, Süleymaniye Mebusu Babanzade Hikmet Bey, Saruhan Mebusu Sabri Bey (Toprak), İzmir Mebusu Rahmi Bey (Aslan), Sivas Mebusu Rahmi Bey (Köken), Saruhan Mebusu Mustafa Fevzi Efendi, Mardin Mebusu Ali İhsan Bey, Konya Mebusu Ahmet Hamdi Bey, Ayandan Seyit Bey, İstanbul Mebusu Orfanidi Efendi, Sivas Mebusu Dikran Barsamyan Efendi, Bağdat Mebusu Sason Efendi. İdare Encümeni Üyeleri: İsmail Canbolat, Faik, Sabri, Tefik Rüştü, Seyit Beyler. Fırka Kalemî Üyeleri: Şemsettin, Yunus Nadi, Mustafa Fevzi Beyler, Orfanidi Efendi. İrşat Encümeni: Seyit, Muhittin, Şemsettin, Ali İhsan Beyler, Barsamyan Efendi. Teceddüt Fırkası, Rum ve Ermenilerin İttihat ve Terakki Partisi'ni en fazla eleştirdikleri bir dönemde kurulmasına rağmen fırkanın kurucu üyeleri arasında Rum, Ermeni ve Yahudilerin olması ilginçtir. Mavrokordato, Orfanidi ve Barsamyan Efendi aynı zamanda 18 kişilik idare heyeti arasında da yer almışlardır. Muhalif partiler' Teceddüt Fırkası'nın güçlenmesini önlemek için, fırkanın İttihat ve Terakki Partisi'nin devamı olduğu şeklinde propaganda yaptılar. Buna karşılık Teceddütçüler' bir taraftan bunu reddeden çalışmalar yapıp bunları muhalif basın da yayınlarken, bir taraftan da fırkaya girebilmeyi çeşitli koşullara bağladılar. Mesela İttihatçılardan çeşitli suçlarla itham edilenlerle mahkemeye verilenlerin, şahsî ve keyfî uygulamalarıyla memleketi harbe sürükleyenlerin fırkaya girişini engellediler. Teceddüt Fırkası; İttihat ve Terakki Partisi'nin mal varlığının mirasçısı olduğu gibi partinin siyasî teşkilatlanması, tamamen İttihat ve Terakki'nin Anadolu ve Trakya'daki örgütlerine sahip çıkması ve aynı zamanda örgüt tarafından benimsenmesiyle oldu. Böylece hemen her vilayette hazır kulüpler tabanına dayanan fırka; özellikle İzmit, Bursa, Manisa, Kayseri kulüpleriyle diyalog kurmuştur. Fırkanın İsmail Canbolat başkanlığında bir komisyon tarafından hazırlanan programında' bu yeni partinin İttihat ve Terakki Partisi'nin inkılâpçı anlayışından uzaklaşarak daha liberal bir kimliğe büründüğü anlaşılmaktadır. Böylece' eski "Merkez-i Umumî"ye ait yetkiler bütünüyle mebuslardan kurulu 21 kişilik bir "Meclis-i İdare"'ye devredilecekti. İttihatçıların heyet hâlinde yönetim anlayışı yerine bir reisin başkanlığındaki Meclis-i İdare aynı zamanda partinin en yüksek karar organıydı. Meclis beşer kişilik idare, irşat, matbuat encümeninden ve fırka kaleminden oluşacaktı. Böylece İttihat ve Terakki'nin içindeki ünlü fırka-cemiyet çekişmesi tümüyle firkadan yana çözülmüş oluyordu. Liberalleşmenin bir başka işareti de propaganda ve siyasî suçlardan dolayı idam cezasının kabul edilmemesiydi. Teceddüt Fırkası'nın programında yer alan diğer hususlar şöyle özetlenebilir. Devlet idaresi milletin de söz sahibi olduğu parlamentoya dayalı meşrutiyet olacaktı. Milliyetler arası kesin bir eşitlik kuralı benimsenmiştir. Devlet yine İslâm dinine dayalı (öteki dinlere saygılı) ve teokratiktir. Hukuk önünde tüm Osmanlılar eşittir. Osmanlıyı oluşturan bütün milletler dinî ve ilmî bakımdan bağımsızdır. Fikir hürriyeti vardır ve basına sansür konulamaz. Esaret yasaktır, esirlikten ve hürriyetsizlikten kaçanlara ülkede sığınma hakkı vardır. Dövülme, eziyet, işkence, zor kullanma ve müsadere yasaktır. Siyasî suçlular

teslim edilemez. Sivil rütbeler kaldırılacaktır. Osmanlılara unvan ve asalet tevcih olunamaz. Ayan Meclisi'nin yarısı seçimle oluşacaktır. "Hükûmet hiçbir surette kanun hüküm ve kuvvetinde karar neşredemez." Devletlerarası medenî ilişkiler tam bağımsızlık esasına göre belirlenecektir. Ayrıca memurların ve askerlerin herhangi bir siyasî partiye girmeleri yasaklanırken askerlere geniş bir şikâyet hakkı tanınmıştır. Teceddüt Fırkası, Meclis-i Mebusan çalışmalarına aktif bir şekilde katıldı. İzzet Paşa kabinesi, Fırka'nın kuruluşundan bir gün sonra çekildiği için, Teceddütçüler Tevfik Paşa ve Ferit Paşa kabineleriyle çatışma hâlinde olmuşlardır. Teceddüt Fırkası'nın verdiği güvenoyuyla işbaşına gelen Tevfik Paşa kabinesinin iktidarı oldukça bunalımlı geçti. Hatta Teceddüt Fırkası'nın son icraatı Tevfik Paşa kabinesi hakkında gensoru önergesi vermek olduysa da meclisin feshi üzerine uygulamaya geçirilememiştir. Sonuçta her konuda kararsız bir tutum sergileyen olan Tevfik Paşa kabinesi yıkıldı ve yerine Hürriyet ve İtilafçılardan oluşan Damat Ferit Paşa kabinesi kuruldu. Damat Ferit Paşa Teceddüt ve Hürriyet ve Avam fırkalarını 5 Mayıs 1919 tarihli Meclis-i Vükela kararıyla feshetti. Teceddüt Fırkası, mütareke döneminde geçit görevi üstlenen bir kuruluş olarak tarihe geçmiştir. Fırkanın çalıştığı dönemde Yıldırım Orduları komutanı Mustafa Kemal Paşa'nın da fırkaya girdiği haberi "Söz" gazetesinde yer aldıysa da Paşa gazeteye tekzip yazısı göndererek Teceddüt Fırkası'na üye olduğu haberlerini yalanlamıştır.

Nejla GÜNAY

KAYNAKÇA

AHMET, Feroz, **İttihat ve Terakki (1908-1914)**, Çev. Nuran Yavuz, Kaynak, İstanbul 2007.

AKŞİN, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele**, İstanbul 1983.

ALTAY, Fahrettin, **10 Yıl Savaş (1912-1922) ve Sonrası**, İstanbul 1970.

BAYAR, Celal, **Ben de Yazdım**, Cilt V, İstanbul 1997.

KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Cilt VIII, Ankara 1983.

KOCAOĞLU, Bünyamin, **Mütarekede İttihatçılık (1918-1920)**, İstanbul 2006.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt II, İstanbul 1986.

ZÜRCHER, Eric Jan, **Millî Mücadelede İttihatçılık**, Çev. Nüzhet Salihoğlu, İletişim, İstanbul 2003.

02/06/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/teceddut-firkasi/?pdf=3338> adresinden erişilmiştir